

Venstres tegnspråkutvalgs innspill til ny opplæringslov:

Venstres tegnspråkutvalg er svært positive til at dagens formulering om sakkyndig vurdering faller bort i den nye opplæringsloven. Vi er også svært positive til at det ikke står at kommunen skal dekke tolking i grunnskolen da dette ikke er egnet for å tilfredsstille kravene i opplæringsloven når barn i grunnskolealder skal lære språk, slik det også er i nåværende opplæringslov. Vi stiller oss likevel undrende til hvorfor skoler i praksis likevel ansetter tegnspråktolker og assistenter for å si at de på den måten tilbyr og oppfyller formålet med opplæring i og på tegnspråk. På grunn av dette ser vi nødvendigheten av en tydeligere opplæringslov hvor det presiseres at skolen **må ha et aldersadekvat tegnspråkmiljø for å oppnå formålet med opplæring i og på tegnspråk, og at ansettelse av tolker og assistenter ikke er akseptabelt for å tilby opplæring i og på tegnspråk**. Stadig flere skoleeiere engasjerer tolker i den tro at de på denne måten ivaretar den språklige retten i § 2-6 til døve og hørselshemmede elever. Udir har slått fast at dette ikke er lovlig. Det fratar også elevene det pedagogiske og didaktiske i undervisningen. Dessuten viser det seg mer og mer at de som tolker i skolene er tolker som ofte har strøket på tolkeeksamen ved universitet og høgskoler. Dette gjør elevene svært sårbare med tanke på tilegnelse av tegnspråk, akademisk tegnspråklig og fagspråk. Ingen vil ønske sine egne barn et skoleløp med en tolk som velger ut hva som skal tolkes eller ikke. Venstres tegnspråkutvalg mener derfor det er høyst nødvendig å ha en tilføyelse i opplæringslovens § 4-4 som lyder **«Det er ikke adgang til å ansette tegnspråktolker og/eller assistenter for å tilby opplæring i og på norsk tegnspråk i grunnskolen. Videre er det ikke adgang til å ansette en lærer som skal benytte både norsk tale og tegnspråk simultant i undervisningen for å tilby opplæring i og på tegnspråk»**.

Venstres tegnspråkutvalg merker seg videre at kapittel 4 i oppl. loven etter «Val av skriftspråk og særskilte språkrettar i grunnskoleopplæringa». Utvalget skriver i kap. 1.3 s.21 at det er gjort «endringer med mål om å skape en styrket og mer fleksibel tilgang til opplæring i og på samisk og norsk tegnspråk (vår kursivering). Dersom en sammenlikner dagens formulering i opplæringsloven § 3-9 vedrørende elevens språklige rettighet («(...) har rett til å velje vidaregåande opplæring i og på teiknspråk i eit teiknspråkleg miljø (...)») med dagens forslag i § 7-3., så utraderes opplæringsretten i et tegnspråklig miljø. **Denne retten må være synlig i lovteksten slik det var tidligere**. Hvem skal elevene kunne kommunisere med? Slik det står i dag, fremstår det ikke som en styrket opplæring for døve og hørselshemmede slik opplæringsutvalget legger opp til, men tvert imot som en stor svekkelse av den språklige rettigheten. Utvalget selv peker på i kapittel 34.3.1 CRPD særlig partenes ansvar for å fremme døvesamfunnets språklige identitet (første strekpunkt), og sikre at undervisningen skal sikres «i et miljø som gir størst mulig faglig og sosial utvikling» (andre strekpunkt). Utvalget nevner derimot IKKE at retten til undervisning i et tegnspråkmiljø i sin utlegging om § 3-9 (ibid. S 423) og hopper dermed over en sentral språklig rettighet. Kunnskapen om retten til tegnspråk er svært lav hos skoleeierne, og Kermit (2018) viser nettopp til at dagens situasjon ikke er god nok når det gjelder faglig og sosial utvikling. Dette må det bli endring på. Derfor må retten til **opplæring i et tegnspråkmiljø tydeliggjøres og tas med i både §4-4 og § 7- 3. i tråd med CRPD og språkpoltikkens mål**. Dette er viktige språklige tiltak for å verne og fremme norsk tegnspråk. Å lære/tilegne seg et språk krever mye språklig input og bruk og ikke bare en opplæringsssituasjon.

I det følgende vil Venstres tegnspråkutvalg vise til bekymringsfulle forhold og argumentasjon for en tydeligere og mer styrket opplæringslov knyttet til dagens opplæringsssituasjon i og på tegnspråk for døve og hørselshemmede:

- Det er forskningsmessig belegg for at døve og hørselshemmedes situasjon ute i hjemskolene er alarmerende. Retten til et tegnspråkmiljø kan demme opp for mange av problemene som Kermit (2018) i sin nordiske kunnskapsoversikt (<https://www.hlf.no/aktuelt/2018/horselshemmede->

[elever-ekskluderes/](#)) viser til at samtlige av døve og hørselshemmede elever sliter med psykososiale utfordringer og faglige utfordringer. Høgskolen på Vestlandet har nettopp kommentert en studie av Torbjørnson <https://blogg.forskning.no/blogg-sprak-i-utdanning/kven-kan-snakke-med-meg/1670936>

- Alle i Norge har rett til sine språklige rettigheter. Døve og hørselshemmede står nå i fare for å ikke få oppfylt denne retten. For det første fordi de har dårligere tilgang til norsk talespråk (på grunn av sin hørselsnedsettelse). For det andre har de liten og dårlig tilgang til tegnspråk på grunn av lite kvalifiserte lærere som ikke kan godt nok norsk tegnspråk fordi kompetansekravet er for lavt, og på toppen av dette har de ikke tilgang til et tegnspråkmiljø. Det kommer alarmerende meldinger fra lærere som har tegnspråk som førstespråk at flere og flere elever er språklige depriverte og at dette har store konsekvenser for den enkelte døve/hørselshemmede.
- Uten tilgang til et godt tegnspråkmiljø kan ikke dette kalles *forsvarlig* tegnspråkopplæring. Det vil heller ikke være en ivaretagelse av § 2-1 i forslaget til opplæringslov 'Det beste for eleven'. Her må KD gå foran med et godt eksempel nettopp grunnet vedvarende utdaterte holdninger i kunnskapssektoren hvor det er behov for et kunnskapsløft.
- Med opplæringslovens § 3-6. *Elevane har rett til å gå på ein skole i nærmiljøet*, og § 4-4 *retten til tegnspråk for hørselshemmede* vil det ennå med det nye forslaget være konkurrerende prinsipper for døve og hørselshemmede elever. Dette misforholdet påpekte Språkrådet i rapporten *Språk i Norge -kultur og infrastruktur (2017)*. (<https://sprakinorge.no/>). På grunn av lite kunnskap og negative språkholdninger generelt hos skoleeiere er det fare for at det er klangbunn for at det viktigste er å få gå på barnets nærskole som den eneste døve eller hørselshemmede eleven. Dette fører til at de dermed mister muligheten til å utvikle tegnspråk, som er et uanstrengt og naturlig språk og vil med det på sikt sannsynlig utvikle språkdeprivasjon. Retten til språk er fundamental, og den blir ofte fratatt døve og hørselshemmede på grunn av lite kunnskap og negative språkholdninger. Kermit (2018) peker også på utfordringer knyttet til dette.
- Forslag til Språkløp peker på at norsk tegnspråk skal *vernes og fremmes*. Ved å unngå skjønnsvurderinger basert på myter og negative språkholdninger knyttet til norsk tegnspråk og døve og hørselshemmede må språklige rettigheter i tråd med språkpolitikken **tydeliggjøres** av Kunnskapsdepartementet, slik opplæringsutvalget viser til når det gjelder skjønnsvurderinger.
- Når det gjelder § 4-4 så står det her at dersom skolen ikke har lærere som kan gi opplæring i norsk tegnspråk, kan opplæringen gis på en annen skole. Dersom det innledningsvis viser til at eleven har rett til opplæring i og på tegnspråk, så bør det heller stå at opplæringen **skal** gis på en annen skole dersom en skole ikke har lærere som kan gi slik opplæring. Når det står «kan» vil det skape rom for at man kan la være å gi slik opplæring dersom en skole ikke har kvalifiserte lærere til det formålet selv om eleven har rett til slik opplæring. Det er viktig at lovteksten er konsekvent og tydelig på elevens rett til tegnspråk.
- Når det gjelder § 7-3 så står det her at «elever med hørselshemning har rett til å få opplæring ved hjelp av tolk....». Venstres tegnspråkutvalg mener formuleringen vitner om gamle holdninger hvor personer som snakker et annet språk trenger «hjelp» i samfunnet. Venstres tegnspråkutvalg foreslår å formulere det annerledes som for eksempel «Elever med hørselshemning har rett til å få opplæring i og på tegnspråk. Fylkeskommunen har ansvar for tolking i videregående skole der det er aktuelt».

- Når det gjelder § 5-1 om skyss til og fra skolen, må det formuleres slik at rett til skyss må gis tegnspråkelever som et språkstyrkingstiltak, og ikke på grunn av funksjonshemming.
- Når det gjelder § 13-4 om opplæringspråk og hovedmål på hver skole, må det tilføyes at «Opplæringen skal være på norsk, samisk eller norsk tegnspråk» ettersom det også vil signalisere at tegnspråkmiljø også kan være et robust språkmiljø.

Konklusjon:

- **§ 3-6 må ha unntaksbestemmelse med tanke på språk.**
- **§ 4-4 og § 7-3: Her må retten til et tegnspråkmiljø legges inn.**
- **Det må tydeliggjøres at tolker/assistenter, som beskrevet over for å oppfylle § 4-4 ikke er forsvarlig med en tilføyelse i § 4-4. Helst med følgende formulering:**
- **«Det er ikke adgang til å ansette tegnspråktolker og/eller assistenter for å tilby opplæring i og på norsk tegnspråk i grunnskolen. Videre er det ikke adgang til å ansette en lærer som skal benytte både norsk tale og tegnspråk samtidig i undervisningen for å tilby opplæring i og på tegnspråk».**
- **Språklig formulering i nevnte paragrafer i lovteksten må endres noe som spesifikt nevnt over.**

Vi ser også at det i kapittel 18 i forslaget til ny opplæringslov foreslås en rett til opplæring i og på samisk for voksne elever. En tilsvarende rett i og på tegnspråk for voksne må også tilføyes. Norsk tegnspråk gis som tilbud i dag for voksne, men man bruker retten til spesialpedagogikk slik at de det gjelder kan få opplæring i og på tegnspråk. Dette bryter med hva CRPD og språkpolitikken og Kunnskapsdepartementet som peker på at tegnspråk er et språk og ikke spesialpedagogikk. Tegnspråk kan ikke sees på som «universell og tilrettelagt opplæring for voksne elever».

- **Vi foreslår derfor en egen tegnspråkparagraf som § 4-4, men gjeldende for voksne.**

Venstres tegnspråkutvalg vil gjerne påpeke viktigheten av hvordan man organiserer opplæring i og på tegnspråk når det gis ekstra timeressurs til det formålet fordi skoler ofte setter opp disse ekstra timene når andre ikke er på skolen, som for eksempel tidlig mandag morgen eller fredag ettermiddag. Dette virker inn på elevenes tegnspråkmotivasjon, og på sikt også rekruttering til fagfolk med god kompetanse i tegnspråk.

Vi støtter departementets ønske om å utrede om også elever med hørselshemming som går i ordinære videregående skoler, og som bruker tolk, bør få anledning til å kunne velge å få opplæring i faget norsk tegnspråk. Videre støtter vi at rett til omvalg og ekstra opplæringstid videreføres, men slik at opplæring i og på norsk tegnspråk eller punktskrift i seg selv ikke skal gi rett til utvidet tid, se forslag til § 6-5, **men** det må gis mulighet til forlengelse dersom skoleeier ikke har ytt rett opplæringsløp fordi det eksempelvis er satt inn tegnspråktolk i grunnskolen som da har krevd mye mer av eleven og også sviktet eleven fordi eleven ikke har fått god nok opplæring i og på norsk tegnspråk.

Videre er Venstres tegnspråkutvalg bekymret for at «regelverk i praksis» slik det omtales på side nr. 683 med videre, vil medføre en aksept for at integrering av døvne barn er godt nok når ulike lærere fra ulike skoler som har en døv integrert elev møtes for å bekrefte at det er god nok språkutvikling og

tegnspråkopplæring uten at lærerne selv har innfødtlik¹ tegnspråkkompetanse. Det vil altså si at det er en fare for gruppetenking blant lærere som ikke har tilstrekkelig tegnspråkkompetanse til å kunne uttale om hvorvidt tegnspråkopplæring er tilfredsstillende.

Når en plan for evaluering av hvordan de nye læreplanene skal legges, må fagfolk med riktig tegnspråkkompetanse, som for eksempel lærere som selv har innfødtlik tegnspråkkompetanse, inviteres for å evaluere tegnspråklige læreplaner.

Venstres tegnspråkutvalg viser også til at det ikke er et eksplisitt krav om læremiddel ressurser på norsk tegnspråk. Vi mener at dette må til, og at vi også må se på kompetansekravene til lærere i tegnspråk siden disse er for lave, og utrede hvorfor det er slik. I forlengelse av dette, bør vi få til en offentlig utredning for tegnspråk i skolen for å få en grundig gjennomgang av dagens situasjon.

Tegnspråklige oppvekst og opplæringsvilkår er fragmentariske, og kunnskapen er anekdotisk. Døveskolene med mye kompetanse i undervisning i og på tegnspråk, visuell didaktikk og pedagogikk er blitt borte på grunn av et generasjonsskifte og at rammevilkårene for døve og hørselshemmede er svært endret. Språkpolitikken skal forankres hos språkbrukerne, og de vet hva som er det beste for norsk tegnspråk. Kunnskapsdepartementet bør sette i gang et arbeid med å utrede opplærings- og oppvekstsituasjonen for tegnspråklige i Norge. Dette ble aldri gjort før det ble bestemt å avvikle døveskolene. Nedleggingen har heller ikke vært evaluert. På denne måten kan departementene få en kunnskapsbasert oversikt forankret i språkbrukerne for å kunne realisere språkpolitikken mål og ivareta den kommende språklovens mål om hvordan norsk tegnspråk kan vernes og fremmes i denne kunnskap- og oppvekstsektoren.

Venstres tegnspråkutvalg er positiv til mer fleksibilitet slik at flere kan lære tegnspråk. Vi er også nysgjerrige på hvordan barnets beste i opplæringsloven skal ivaretas for døve og hørselshemmede barn. Fra vårt synspunkt må døve og hørselshemmede barn vokse opp i aldersadekvat tegnspråkmiljø både i barnehage og i skolen siden det er til det beste for døve og hørselshemmede barn. Tilgangen til flere språk har aldri skadet, og utbyttet av tilgangen kan være mye større enn man forventer på forhånd når man tar en beslutning knyttet til små barns tilgang til ulike språk. Det er viktig å presisere at døve og hørselshemmede barns beste alene ikke kan vurderes av myndigheter eller foreldre som ikke kan tegnspråk. Derfor er det svært viktig at myndigheter som har innfødtlik tegnspråkkompetanse er med på å vurdere barns beste når det kommer til døve og hørselshemmede barn. Spørsmålet om barns beste i opplæringsloven vil også være et spørsmål om barnets beste i henhold til barneloven, barnevernsloven og eventuelt andre regelverk. Det er derfor av betydning at det etableres et landsdekkende utvalg bestående av kompetente fagfolk som har innfødtlik tegnspråkkompetanse som kan benyttes for å vurdere døve og hørselshemmede (barns) beste på alle områder i livet slik at det ikke ensidig blir opp til kommunen, fylkeskommunen, staten eller hørende foreldre å avgjøre hva som er best for døve og hørselshemmede. **Det må derfor presiseres at døve og hørselshemmedes barns beste også skal vurderes av egnet fagfolk som har innfødtlik tegnspråkkompetanse** dersom det blir behov for en slik vurdering.

¹ Innfødtlik tegnspråkkompetanse innebærer at personen er født og oppvokst med tegnspråk som et av førstespråkene i et tegnspråklig miljø fra minimum barneskolealder. Dette gir en unik språkfølelse som ikke kan sammenlignes med språk man lærer seg som voksen eller tegnspråk som man lærer gjennom en assistent eller tegnspråktolk uten daglig tegnspråkmiljø på barneskolen selv om man etter hvert lærer tegnspråk relativt flytende. Årsaken til at betegnelsen «innfødtlik tegnspråkkompetanse» brukes, er at det bare er de som har vokst opp med å selv utvikle tegnspråk som førstespråk i aldersadekvat tegnspråkmiljø som barn, som kan se og vurdere hva slags nivå og kvalitet det skal være i et godt tegnspråkmiljø i barnealder.

Redegjørelse og begrunnelse for å ikke ha noen form for sakkyndig vurdering knyttet til § 4-4, angående all opplæring i og på tegnspråk:

- Det er ingen god grunn eller behov til å ha en sakkyndig vurdering som skal gi elever forskjellig form, innhold og organisering for å få opplæring i og på tegnspråk.
- Risikoen ved sakkyndig vurdering er at kvalitet og innhold i opplæring i og på tegnspråk vil variere mye fra den ene eleven til den andre, slik at dette ikke kan kvalitetssikres godt nok.
- Det er viktig å være tydelig at barn har rett til opplæring i og på tegnspråk, og at med det følger et bestemt pakkeløp som er likt for alle barn som får denne opplæringen. Det må ikke være noe tvil eller rom for å nedgradere denne opplæringen individuelt. Som et eksempel så ville vi ikke ha gitt 100 ulike opplæringsløp for elever som har norsk som førstespråk etter sakkyndig vurdering i ulike skoler fordi alle elevene skal ha ulik organisering og omfang i opplæringen? Nei, det ville ikke vært mulig å gjennomføre, og det ville sådd stor tvil og usikkerhet rundt kvalitet og resultater, og vært svært risikabelt for at eleven ikke i det hele tatt oppnår intensjonen som er forankret i loven om å lære tegnspråk eller norsk som et førstespråk.
- Det er urovekkende om departementet går inn for det minste form for sakkyndig vurdering for å få vurdert organisering og omfang av opplæring i og på norsk tegnspråk sett fra et språkpolitisk perspektiv ettersom det hverken er en slik sakkyndig vurdering for samisk eller kvensk. Vil man få norsk tegnspråk likestilt med samisk og kvensk, må norsk tegnspråk bli behandlet som språk på lik linje med samisk, kvensk, norsk og andre språk uten sakkyndig vurdering og uten behov for å vurdere omfang eller organisering av opplæringen. Når vi nå får språkloven, må den nye opplæringsloven også vise at språkloven har en betydning ved å likestille språk og behandle språk på en likestilt måte også i opplæringsloven.
- Vi tilføyer gjerne og støtter et tillegg i § 4-4 som sier at «Hørende barn kan også få rett til opplæring i og på tegnspråk, alternativt bare i tegnspråk.». Dette er valgfritt for hørende barn, men like fullt en rettighet de har når de ønsker å benytte seg av den. Dette tillegget er ment å ivareta barn av voksne døde og hørselshemmedes mulighet til å få opplæring i og på tegnspråk om det er ønskelig, og at de kan kun velge å få opplæring i tegnspråk.